

Umelé vodné nádrže na Slovensku

Vodárenská nádrž Starina

sa nachádza v najvýchodnejšom cípe Slovenska, v severovýchodnej časti Zemplína na území okresu Snina. Je vybudovaná na hornom toku rieky Cirocha v Bukovských vrchoch, na území národného parku Poloniny. Najväčšia vodná nádrž na pitnú vodu na Slovensku.

Trblietavá vodná hladina, obklopená tichými lesmi a mlčanlivými zákutiami, zaberá 311 ha. Jej takmer 50 m hlboké vody sa stali domovom pre mnohé živočíchy, predovšetkým (*jalca hlavateho, pstruha potočného, zubáča obyčajného, čerebľu, mrenu, mrenicu, beličku, slíža či plosku.*)

Celkový objem nádrže 59,8 mil. m³ udelil VN Starine prvenstvo medzi slovenskými vodnými nádržami na pitnú vodu. S jej napúšťaním sa začalo dňa 20.8.1987 o 13.00 hod. Tomuto slávnostnému aktu predchádzalo sedem rokov nepretržitej výstavby, ale i radikálny zásah do života tu žijúcich ľudí. Z územia s plochou 131 km² bolo vysídlených 7 obcí s 3 463 obyvateľmi zo 769 príbytkov. *Starina, Dara, Ostružnica, Zvala, Smolník, Veľká Poľana, Ruské*. Všetky tieto dediny boli zrovnané so zemou a vymazané z mapy Slovenska. V súčasnosti sa do vysídlených dedín nad VN Starina môžete dostať pešo alebo na bicykli, vjazd autom je možný iba na osobitné povolenie z Obvodného lesného úradu v Snine. VN Starina je sypanou hrádzou so stredovým hlinitým tesnením. V okolí VN Stariny platia prísne pravidlá správania sa, keďže ide o I. a II. stupeň Pásma hygienickej ochrany. Nesmie sa v jej vodách kúpať, člnkovať, chytať ryby, približovať sa k jej brehom. Voda je veľmi studená, má iba 4 °C. Uprostred VN je „plošina“, tzv. lievik, ktorý je spojený s budovou VN dlhými chodbami s potrubiami, ktorými sa odvádza voda do Úpravne vody v Stakčine. V tuneli je možné vidieť liaheň rýb, ktoré sú vypúšťané do vodárenskej nádrže. Tunel je veľmi studený, po stenách stekajú kvapky vody, na niektorých miestach vidieť vyzrážané minerály, ktoré pripomínajú kvaple v jaskyniach. Približne 600 schodov vedie na vyhliadkovú plošinu, na tzv. lievik. Pri nadmernom zvýšení hladiny vodárenskej nádrže sa lievikom odvádza prebytočná voda priamo do rieky Cirochy. Tým sa reguluje výška vodnej hladiny. Na okraji vodárenskej nádrže, v tzv. Darskej zátok, sa nachádza hrádza. Služi na zachytávanie chemických a mechanických nečistôt, predovšetkým ako bezpečnostné opatrenie v prípade dopravnej nehody na blízkej ceste a následnému úniku nebezpečných látok do vody.

Základné údaje o VN Starina:

Najvyššia kóta hladiny: 340,0 m n.m.

Celkový objem nádrže: 59,8 miliónov m³

Výška hrádze: 50,0 m

Dĺžka hrádze: 345,0 m

Šírka hrádze: 7,0 m

Priemerný prietok vody: v roku 1989 bol 470 l/s, dnes: 750 l/s

Kraj nad Starinou – vysídlená oblasť

V súvislosti s výstavbou VN Starina bolo vysídlených 7 obcí. Kraj nad Starinou je dnes ľudoprázdny, len prícestné kríže, cintoríny, staré ovocné sady pripomínajú, že tu kedysi žili a pracovali ľudia. Vysídlené boli dediny ***Starina, Dara, Ostružnica, Zvala, Smolník, Veľká Poľana a Ruské.***

Dara: Zaniknutá obec, doložená v r. 1598, zanikla v r. 1986 v súvislosti s výstavbou Vodárenskej nádrže Starina. Pôvodne patrila k panstvu Humenné, neskôr viacerým rodinám. Z pôvodnej obce sa zachoval murovaný pravoslávny kostolík z r. 1956 postavený v staroruskom historizujúcom štýle na mieste pôvodného dreveného kostolíka z roku 1746 a obecný cintorín.

Ostružnica: Zaniknutá obec, doložená v r. 1585, zanikla v r. 1986 v súvislosti s výstavbou Vodárenskej nádrže Starina. Pôvodne patrila k panstvu Humenné, od roku 1830 Gréckokatolíckemu biskupstvu v Prešove. Z pôvodnej obce sa zachoval obecný cintorín a cintorín z 1. sv. vojny. Ruiny kostola z roku 1806, z ktorého pochádza vzácna rukopisná kniha tzv. "Ostružnické evanjelium" z roku 1492.

Ruské: Zaniknutá obec, doložená v r. 1567, zanikla v r. 1986 v súvislosti s výstavbou Vodárenskej nádrže Starina. Pôvodne patrila panstvu Humenné, neskôr viacerým rodinám. Z obce sa zachoval obecný cintorín, kaplnka na mieste zbúraného kostola z r. 1789, vojenský cintorín z 1. sv. vojny a tri domy. V strede obce pod cintorínom prícestný kríž z roku 1853. Z konca bývalej obce do Ruského sedla vedie zachovalá kamenná cesta z r. 1861 tzv. Porta Rusica. Pod Ruským sedlom sa nachádza Pamätník Osloboditeľom z 2. svetovej vojny.

Smolník: Zaniknutá obec, doložená v r. 1568, zanikla v r. 1986 v súvislosti s výstavbou Vodárenskej nádrže Starina. Pôvodne patrila k panstvu Humenné, neskôr viacerým rodinám.

Z pôvodnej obce sa zachoval obecný cintorín a vojenský cintorín z 1. sv. vojny. Na mieste pôvodného kostola z roku 1898 stojí drevená kaplnka.

Starina: Zaniknutá obec, doložená v r. 1492, zanikla v r. 1986 v súvislosti s výstavbou Vodárenskej nádrže Starina. Pôvodne patrila k panstvu Humenné, neskôr viacerým rodinám. Pôvodná obec sa rozprestierala pod dnešnou vodnou hladinou. Pomník padlým v prvej svetovej vojne v zátokke pod Darnovom, pomník padlým pyrotechnikom v 2. svetovej vojne pod hrádzou. Pod Magurou sa nachádza minerálny prameň.

Veľká Poľana: Zaniknutá obec, doložená v r. 1493, zanikla v roku 1986 v súvislosti s výstavbou Vodárenskej nádrže Starina. Pôvodne patrila k panstvu Humenné, neskôr viacerým rodinám. Z pôvodnej obce sa zachoval obecný cintorín, jeden pôvodný domček a pomník - rotunda padlým vojakom v 1. sv. vojne na vojenskom cintoríne. Ruiny kostola z r. 1784, chátrajúceho od roku 1915. Pod obcou pri Lukovom potoku prístenný kríž z roku 1853. Vojenský cintorín padlých vojakov na Hodošíku (825 m n.m) v prvej svetovej vojne je najvyššie položený vojenským cintorínom na Slovensku.

Zvala: Zaniknutá obec, doložená v roku 1543, zanikla v r. 1986 v súvislosti s výstavbou Vodárenskej nádrže Starina. Pôvodne patrila k panstvu Humenné, neskôr viacerým rodinám. Z pôvodnej obce sa zachoval obecný cintorín a jeden rodinný dom. Na mieste pôvodného kostola z r. 1795 dnes stojí kaplnka.

Vodná nádrž Domaša

Veľká Domaša je viacúčelové vodné dielo, vodná nádrž, v okrese Vranov nad Topľou. Výstavba vodného diela Veľká Domaša sa začala vo februári 1962 a ukončená bola v decembri 1967. Vodná nádrž Domaša leží v Ondavskej vrchovine v doline Ondavy, pod ňou je malá vyrovnávací nádrž Malá Domaša. Vodná nádrž Domaša sa dvoma tretinami plochy rozkladá na území okresu Vranov nad Topľou, iba severná časť zasahuje do okresu Stropkov. Vznikom vodného diela Veľká Domaša zaniklo 6 pôvodných dedín *Dobrá nad Ondavou, Kelča, Petejovce, Trepec, Veľká Domaša, Valkov*. Celá nádrž má veľký vodohospodársky význam s polyfunkčným charakterom: regulácia prítokov vôd do Východoslovenskej nížiny, zásobárenie úžitkovej vody a perspektívne aj pitnej vody a využitie na rekreačné účely. Optimálna klíma a teplota vody 23°C zabezpečujú príjemné kúpanie v čistej vode od júna do polovice septembra. Domaša poskytuje ideálne podmienky na rekreáciu a vodné športy. Jej brehy lemujú

mäkké línie zátok, pahorkov i chrbtov, ktoré núkajú z každého miesta vždy inú neopakovateľnú scenériu i pekný pohľad na vodnú hladinu, ktorá je čistá, zelená až zelenomodrá.

Rekreačné strediská : *Dobrá, Holčíkovce –Eva, Valkov – Tiašava, Krým, Poľany - Monika*

Technické parametre : plocha: 1422 ha, dĺžka: 14 km, najväčšia hĺbka: 35 m, plavebné hĺbky: 8 - 15 m, max. šírka: 4 km, objem: 187,5 mil. m³, nadmorská výška: 162,4 m n. m.

Zemplínska Šírava

Je vodné dielo na východnom Slovensku v povodí Bodrogu pod Vihorlatskými vrchmi. Je druhou najväčšou vodnou priehradou na Slovensku. Zemplínska šírava bola postavená v rokoch 1961 – 1965. Okrem rekreácie slúži na zavlažovanie poľnohospodárskej pôdy Východoslovenskej nížiny, na ochranu pred povodňami a ako vodný zdroj pre priemysel (tepelná elektráreň Vojany). Vodnú nádrž napájajú prevažne vody rieky Laborec prostredníctvom prírodného, tzv. Šíravského kanála a vodu odvádza tzv. Zalužický kanál (do Laborca), z priehrady tiež vyteká Čierna voda. Súčasťou priehrady je aj suchá nádrž Beša. Táto oblasť s rozlohou 600 ha je vyhradená ornitológom ako chránená študijná plocha.

Technické parametre : Zaberá rozlohu 33 km². Jej maximálna dĺžka je 11 km, maximálna šírka 3,5 km, priemerná hĺbka 3,5 m a maximálna hĺbka 14,7 m. Nádrž vytvorená 6-8 metrovými hrádzami o dĺžke 7346 m.

Pred výstavbou vodnej nádrže sa na jej ploche nenachádzala nijaká obec. Priestor medzi budúcimi rekreačnými strediskami *Hôrka* a *Medvedia hora* využila v roku 1939 nemecká spoločnosť na výstavbu provizórneho letiska bez spevnenej prístávacej dráhy. Letisko bolo využívané pri útoku na Poľsko v začiatkoch druhej svetovej vojny

V roku 1976 sa skoordinovala starostlivosť o turistický rajón Zemplínskej šíravy, do ktorého bola zahrnutá aj oblasť **Vinianskeho jazera**. Na prelome 70. a 80. rokov boli vybudované moderné hotelové komplexy na sopečnatom polostrove v stredisku *Medvedia hora*. Rekreačné, rehabilitačné a doškoľovacie strediská si tu vybudovali mnohé podniky z celého Československa. Rozvoj turistického ruchu na Zemplínskej šírave kulminoval v 70. a 80. rokoch 20. storočia. Zároveň však dochádzalo k znečisteniu priehrady vypúšťaním polychlóvaných bifenylov z chemickej továrne Chemko Strážske do toku rieky Laborec.

Výrazné zhoršenie kvality vody v priehrade sa odrazilo na úpadku cestovného ruchu, ktorý sa prehĺbil zmenou vlastníckych pomerov rekreačných zariadení po páde komunistického režimu po roku 1989. Mnoho objektov zostalo opustených, predovšetkým v kedysi najobľúbenejšom stredisku *Hôrka*. Širava stratila jednak zahraničnú klientelu a jednak domácich dovolenkárov, ktorí po roku 1989 uprednostnili vycestovanie k moru. V prvej dekáde 21. storočia počet návštevníkov dosahoval počet iba okolo 200 000. Po roku 2003, kedy boli vybudované v troch strediskách letné bazény a odkedy sa kvalita vody v nádrži začala zlepšovať, zažíva celá oblasť postupnú obnovu cestovného ruchu s rastúcim počtom rekreantov. V roku 2013 bola voda Zemplínskej šíravy Regionálnym úradom verejného zdravotníctva v Michalovciach vyhodnotená ako vhodná na kúpanie.

Hrhovské rybníky

Boli vybudované v 60. rokoch 20. storočia. Nachádzajú sa pri obci Hrhov v Rožňavskom okrese v ochrannom pásme NP Slovenský kras na mieste niekdajších rozľahlých močarísk.

Technické parametre : Rozprestierajú sa na ploche 250 ha v nadmorskej výške 193 m, dosahujú hĺbku okolo 2 metrov.

Patria medzi najväčšie rybníky na území Slovenskej republiky. V súčasnosti je lokalita Hrhovských rybníkov evidovaná ako Významné vtáčie územie Slovenska. Žije a hniezdi tu celý rad chránených druhov vtáctva, z nich za spomenutie stoja volavky, kane močiarne, bučiaky veľké, trsteniariky, celosvetovo chránené chochlačky bielooké a mnohé ďalšie. Rybníky sú v súčasnosti hospodársky využívané (využívajú hlavne sa na chov kaprov asi 80%), poskytujú však aj možnosť rekreácie a spolu s Hrhovským vodopádom patria medzi najväčšie prírodné zaujímavosti obce Hrhov.

Palcmanská Maša

Je najväčšia vodná nádrž na území Slovenského raja, vytvorená na hornom toku rieky Hnilec. Na jej brehoch vyrástli ubytovacie, športové a rekreačné zariadenia. Priamo na jazere sú umiestnené zariadenia rybného hospodárstva. Pri brehoch vodnej nádrže Palcmanská Maša vznikla v roku 1933 zlúčením obcí Imrichovce a Štefanovce obec Dedinky. Účelom nádrže je akumulovanie vody pre zabezpečenie prívodu k vodnej elektrárni v Dobšinej, vyrovnanie prietokov Hnilca a rekreačné využitie. Nádrž sa nachádza v údolí rieky Hnilec nad miestnou časťou obce Mlynky, Palcmanskou Mašou. Vznikla vybudovaním betónovej gravitačnej

priehrady na Hnilci. Nádrž je dôležitou súčasťou prečerpávacej vodnej elektrárne Dobšiná, prvej prečerpávacej elektrárne na Slovensku.

Technické parametre : Plocha povodia: 84,5 km², celkový objem 11,063 mil. m³, zatopená plocha 86,5 ha, výška priehrady od základov 34,0 m, dĺžka priehrady 209 m. Šírka priehrady 4,0 m.

Bešeňová

Je menšia a bola budovaná súčasne s hlavnou nádržou Liptovská Mara. Do prevádzky bola uvedená o niekoľko mesiacov neskôr po spustení Liptovskej Mary. Obidve nádrže sú spojené kanálom, ktorý je dlhý viac ako dva kilometre a jeho šírka pri dne dosahuje 46 m. Vodná hladina nie je stabilná, kolíše od 518 m až do 522,5 m n. m. Kolísanie hladiny je spôsobené tým, že Bešeňová slúži ako vyrovnávacia nádrž. Vyrovnávacia nádrž Bešeňová bola dokončená v roku 1976. Vodná nádrž nie je určená na rekreáciu, kúpanie je zakázané.

Liptovská Mara

Dielo bolo vybudované v rokoch 1969-1975. Pri výstavbe bolo zaplavených 13 obcí, z toho 12 úplne (*Čemice, Demčín, Liptovská Mara, (Stará) Liptovská Sielnica, Nižné Dechtáre, Paludza, Parížovce, Ráztoky, Sestrč, Sokolče, Vrbie, Vyšné Dechtáre*), Liptovský Trnovec čiastočne. Celkový objem 360,5 mil. je najväčšou vodnou nádržou na Slovensku. Vodné dielo pozostáva zo 43,5 m vysokej zemnej priehrady s hlinitým tesnením a vodnej elektrárne so 4 turbínami.

Hlavným účelom priehrady je protipovodňová ochrana, ale slúži aj na výrobu elektrickej energie, rekreačná funkcia . Zo strediska v Liptovskom Trnovci je možné sa vydať na vyhliadkovú plavbu po Mare.

Čierny Váh

Je údolná vodná nádrž na Liptove, bola vybudovaná na strednom toku rovnomennej zdrojnice Váhu. Je súčasťou systému priehrad Vážskej kaskády. Nádrž má objem 3,7 mil. m³ vody a prečerpávacia vodná elektráreň je najväčšou elektrárnou tohto druhu na Slovensku. Elektráreň bola uvedená do prevádzky v roku. Vodné dielo pozostáva z dvoch nádrží, horná nádrž bola vybudovaná na krasovej plošine Vyšné Sokoly v nadmorskej výške 1 160 m n. m., dolná nádrž je klasická údolná nádrž v nadmorskej výške 733 m n. m. Voda sa prečerpáva z dolnej nádrže do hornej a podzemnými prívodmi prechádza cez turbíny.

